

حسابرسی صورتهای مالی و نقش آن در کشف، پیشگیری از تقلب و فساد مالی

سمانه سلیمی

دانشگاه پیام نور مرکز بین الملل قشم
مسئول مکاتبات : سمانه سلیمی

چکیده

حسابرسی فرآیندی منظم و با قاعده (سیستماتیک) جهت جمع آوری و ارزیابی بی طرفانه شواهد درباره ادعاهای مدیریت در ارتباط با فعالیت ها و وقایع اقتصادی، به منظور تعیین درجه انطباق این ادعاها و اظهارات با معیارهای از پیش تعیین شده و گزارش نتایج به افراد ذینفع است. مهم ترین و با ارزش ترین خدمت حرفه حسابرسی، اظهار نظر مستقل درباره مطلوبیت صورت های مالی و گزارش نتایج به افراد ذینفع. هدف حرفه حسابرسی صورت های مالی این است که حسابرس بتواند درباره این که آیا صورت های مالی از تمام جنبه های با اهمیت، طبق استانداردهای حسابداری تهیه شده است یا خیر، اظهار نظر کند. حسابرس باید الزامات اخلاقی مرتبط با حسابرسی را رعایت کند. این الزامات اخلاقی شامل اصول اخلاقی مربوط به درستکاری، بی طرفی، صلاحیت و مراقبت حرفه ای، رازداری، رفتار حرفه ای و اصول و ضوابط حرفه ای می باشند. حسابرسی صورت های مالی یکی از انواع خدمات اطمینان بخشی است. خدمت اطمینان بخشی خدمتی است که طی آن حسابرس نظر خود را درباره حاصل ارزیابی یا اندازه گیری یک موضوع براساس معیارهای از پیش تعیین شده، برای افزایش اطمینان استفاده کنندگان مورد نظر، اظهار می کند. در ارتباط با مسئولیت حسابرس لازم به ذکر است که عملیات حسابرسی طبق استانداردهای حسابرسی بایستی به گونه ای طراحی شود که از نبود تحریف با اهمیت ناشی از تقلب یا اشتباه در صورت های مالی "اطمینان معقولی" بدست آید. اگرچه حسابرسی می تواند عاملی بازدارنده محسوب شود، اما مسئولیت پیشگیری از تقلب و اشتباه به عهده حسابرس نیست و نمی تواند باشد. بنابراین مسئولیت اصلی پیشگیری و کشف تقلب و اشتباه با مدیریت واحد مورد رسیدگی است.

کلمات کلیدی: حسابرسی، مسئولیت، اظهار نظر، تقلب، اشتباه، الزامات اخلاقی، خطر (ریسک) حسابرسی، صورت های مالی

مقدمه

1-1 استفاده کنندگان از صورتهای مالی هنگامی می توانند برای اطلاعات مالی منعکس در صورتهای مالی اتکا کنند که شخصی مستقل، ذیصلاح و بی طرف نسبت به میزان اعتبار اطلاعات، نظر حرفه ای ارائه کرده باشد. در سیستم های اجتماعی - اقتصادی کنونی، وظیفه اظهار نظر نسبت به صورت های مالی به حسابرسان مستقل واگذار شده است. بنابراین ایفای این مسئولیت خطیر که متضمن ارائه خدمات مطمئن به جامعه است، باید در قالب اصول و ضوابط حرفه ای خاص و مدونی انجام گیرد. این اصول و ضوابط در حرفه حسابرسی که هدف اصلی آن اعتبار دهی است "استاندارد حسابرسی" خوانده می شود. گزارشگری مالی در واحدهای اقتصادی، بازتاب نیازهای اطلاعاتی و انتظارات گروه های استفاده کننده از صورتهای مالی، چون سرمایه گذاران، اعتبار دهندگان، دولت (هم در نقش سیاست گذار و هم به عنوان سرمایه گذار) و مدیران است که برای اتخاذ تصمیمات درست و بجای اقتصادی، برنامه ریزی، صورت سود و زیان و صورت جریان وجوه نقد همراه با یادداشت های توضیحی پیوست، جزء محوری گزارش های مالی و عمده ترین وسیله انتقال اطلاعات به خارج از واحد اقتصادی است. اطلاعات منعکس در صورتهای مالی زمانی برای استفاده کننده مفید و مؤثر است که از ویژگی های کیفی لازم برخوردار باشد. یکی از ویژگی های کیفی اطلاعات مالی، قابلیت اتکاست. اطلاعات مالی هنگامی قابل اتکا است که آثار مالی معاملات و سایر رویدادهای مالی به گونه ای بی طرف اندازه گیری شده و نتایج اندازه گیری ها معتبر و قابل تأیید مجدد باشد. در ایران بر اساس بند 4 تبصره 2 قانون تشکیل سازمان حسابرسی و ماده 6 قانون اساسی نامه سازمان حسابرسی، وظیفه تدوین و تعمیم اصول و ضوابط حسابداری و حسابرسی به سازمان محول شده است. همچنین بر اساس بند "ز" ماده 7 اساس نامه قانونی سازمان حسابرسی "مرجع تخصصی و رسمی تدوین اصول و ضوابط حسابداری و حسابرسی در سطح کشور سازمان است و گزارش های حسابرسی و صورتهای مالی که در تنظیم آنها اصول و ضوابط تعیین شده از طرف سازمان رعایت نشده باشد در هیچ یک از مراجع دولتی

قابل استفاده نخواهد بود". مجموعه استانداردهای حسابداری (نشریه 124) پس از تأیید هیأت عامل سازمان و بر اساس مصوبه مورخ 1377/12/9 مجمع عمومی سازمان حسابداری، برای حسابداری صورت‌های مالی که آغاز دوره مالی آن‌ها از 1378/1/1 به بعد بود، لازم‌الاجرا شد. رعایت استانداردهای حسابداری در حسابداری صورت‌های مالی الزامی است. استانداردهای حسابداری همچنین باید حسب مورد، در رسیدگی به سایر اطلاعات مالی و خدمات مرتبط با حسابداری نیز بکار گرفته شود. حسابرسان به فرد یا موسسه‌ای گفته می‌شود که مسئولیت نهایی حسابداری صورت‌های مالی یا ارائه خدمات مرتبط را بر عهده دارد. هدف از حسابداری صورت‌های مالی، اظهارنظر نسبت به این موضوع که آیا صورت‌های مالی بر اساس استانداردهای حسابداری تهیه شده است یا خیر. استانداردهای حسابداری را باید به عنوان اصول کلی بکار برد. روش‌های خاصی که در اجرای هر یک از استانداردها باید بکار گرفته شود، به قضاوت حرفه‌ای حسابرسان در هر وضعیت خاص بستگی دارد. کمیته تدوین استانداردهای حسابداری پس از بررسی نظرات، متن نهایی استاندارد را برای بررسی و تصویب به کمیته فنی و هیئت عامل ارائه می‌دهد. استانداردهای حسابداری منحصراً در مورد موضوعات بااهمیت کاربرد دارد.

1-2 آیین رفتار حرفه‌ای: ضوابط رفتاری و اخلاقی هر حرفه، مهم‌ترین خط مشی‌های آن را تشکیل می‌دهد. این خط مشی‌ها مواردی چون ویژگی‌های اصلی حرفه، روابط اعضای حرفه با جامعه، روابط اعضای حرفه با یکدیگر و بالاخره روابط هر عضو با جامعه حرفه‌ای را در بر می‌گیرد. این ضوابط در حرفه حسابداری "آیین رفتار حرفه‌ای" خوانده می‌شود.

2- انواع استانداردهای پذیرفته شده حسابداری

وجود استانداردهای حسابداری، نشانه توجه حسابرسان به داشتن کیفیت کار بالا و هماهنگی در بین تمام حسابرسان مستقل هست. استانداردهای پذیرفته شده حسابداری شامل 10 استاندارد به شرح زیر هستند:

- الف) استانداردهای عمومی (3 استاندارد)
- ب) استانداردهای اجرای عملیات (3 استاندارد)
- ج) استانداردهای گزارشگری (4 استاندارد)

الف) استانداردهای عمومی:

- 1- رسیدگی باید توسط فرد یا افرادی اجرا شود که صلاحیت و آموزش فنی کافی به عنوان حسابرسان باشند.
- 2- حسابرسان یا حسابرسان باید استقلال رأی خود را در تمام موارد مربوط به حسابداری حفظ کنند.
- 3- در اجرای رسیدگی و تهیه گزارش باید مراقبت حرفه‌ای لازم به عمل آید.

ب) استانداردهای اجرای عملیات:

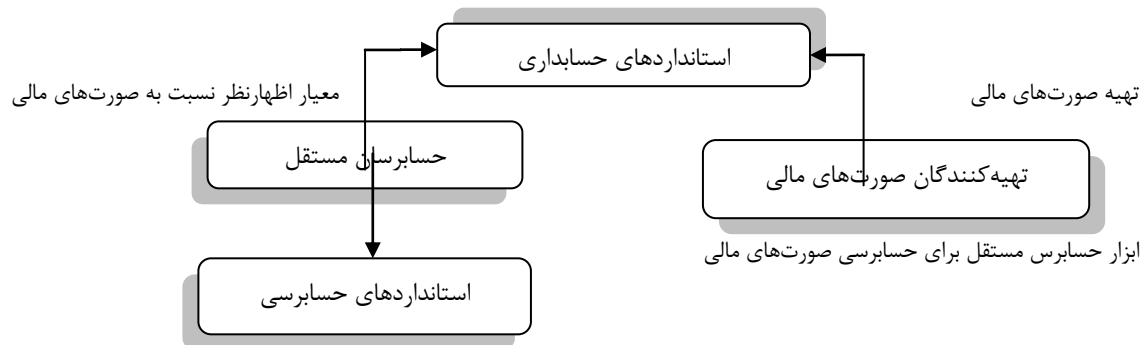
- 1- عملیات حسابداری باید به میزان کافی برنامه‌ریزی شود و در صورت وجود کارکنان (حسابداری) به گونه‌ای مناسب نظارت شود.
- 2- برای برنامه‌ریزی و تعیین نوع، زمان‌بندی و میزان آزمون‌هایی که باید اجرا شود، شناخت کافی از ساختار کنترل داخلی بایستی کسب گردد.
- 3- شواهد کافی و قابل اطمینان باید راه بازرسی، مشاهده، پرس‌وجو و دریافت تأییدیه کسب شود تا مبنایی معقول برای اظهارنظر نسبت به صورت‌های مالی مورد رسیدگی به دست آید.

ج) استانداردهای گزارشگری:

- 1- گزارش باید تصریح کند که صورت‌های مالی طبق استانداردهای حسابداری تهیه شده است یا خیر.
- 2- گزارش باید شرایطی را مهیا سازد که در آن چنین اصولی در دوره جاری نسبت به دوره قبل، به طور یکنواخت رعایت نشده است.
- 3- اطلاعات افشاشده در صورت‌های مالی منطقاً کافی تلقی می‌گردد مگر آنکه خلاف آن در گزارش بیان شود.
- 4- گزارش باید حاوی یک اظهارنظر درباره صورت‌های مالی باشد.
- 5- مهم‌ترین دلیل وجود استانداردهای حسابداری نقش اعتبار دهی آن می‌باشد. اعتبار دادن به صورت‌های مالی به معنای ایجاد اطمینان از مطلوبیت ارایه و قابلیت اتکای مجموعه صورت‌های مالی است.

3- اهداف حرفه حسابداری

هدف از حسابداری صورت‌های مالی، اظهار نظر نسبت به این موضوع است که آیا صورت‌های مالی بر اساس استانداردهای حسابداری تهیه شده یا خیر. در واقع استانداردهای حسابداری ابزاری است که حسابرسان را برای انجام عملیات حسابداری یاری می‌رساند.

شکل 1- رابطه بین استانداردهای حسابداری و استفاده حسابرس از استانداردهای حسابداری

4- مسئولیت حسابرسان در ارتباط با تقلب و اشتباه

تحریف هرگونه مغایرت بین مبلغ، نحوه طبقه‌بندی، ارائه، یا افشای یک قلم گزارش شده در صورت‌های مالی و مبلغ، نحوه طبقه‌بندی، ارائه یا افشای آن قلم طبق الزامات استاندارد حسابداری است، بنابراین تحریف‌ها ممکن است ناشی از اشتباه یا تقلب باشد. مسئولیت اصلی پیشگیری و کشف تقلب و اشتباه با مدیریت واحد مورد رسیدگی است (کرمی و همکاران، 1391).

اما حسابرس، هنگام:

الف) برنامه‌ریزی

ب) اجرای روش‌های حسابداری

ج) ارزیابی و گزارشگری نتایج حاصل

(سه مرحله مذکور، کل مراحل عملیات حسابداری را شامل می‌شود) باید با خطر تحریف بااهمیت در نظر بگیرد.

4-1 اشتباه: عبارت است از هرگونه تحریف سهوی در صورت‌های مالی (شامل حذف یک مبلغ یا یک مورد اشتباه)

4-2 تقلب: عبارت است از هرگونه اقدام عمدی یا فریبکارانه یک یا چند نفر از مدیران، کارکنان یا اشخاص ثالث، برای برخورداری از یک مزیتی ناروا یا غیرقانونی.

وجه تمایز بین تقلب و اشتباه "عمدی یا غیر عمدی" بودن اقدامی است که به تحریف صورت‌های مالی بینجامد. تقلب برخلاف اشتباه عمدی است و معمولاً با کتمان آگاهانه حقایق همراه است. نمونه‌هایی از اشتباه عبارت است از:

1- اشتباه در گردآوری یا پردازش اطلاعات مبنای تهیه صورت‌های مالی

2- برآورد حسابداری نادرست ناشی از نادیده گرفتن یا تفسیر نادرست حقایق

3- اشتباه در به‌کارگیری استانداردهای حسابداری مرتبط با اندازه‌گیری، شناسایی، طبقه‌بندی، ارائه یا افشا.

تقلب از نظر حسابرس اقدامات متقلبانه‌ای است که به تحریف بااهمیت در صورت‌های مالی می‌انجامد. حسابرسان درباره وقوع تقلب قضاوت حقوقی نمی‌کنند. تقلبی که با دخالت یک یا چند نفر از مدیران واحد مورد رسیدگی روی می‌دهد به عنوان "تقلب مدیران" و تقلبی که تنها توسط کارکنان واحد مورد رسیدگی صورت می‌گیرد به عنوان تقلب کارکنان نامیده می‌شود. حسابرس در بررسی تقلب دو نوع تحریف عمدی را مدنظر دارد:

1- تحریف ناشی از گزارشگری مالی متقلبانه

2- تحریف ناشی از سوءاستفاده از دارایی‌ها

5- مسئولیت حسابرس: در ارتباط با مسئولیت حسابرس لازم به ذکر است که عملیات حسابداری طبق استانداردهای حسابداری بایستی به گونه‌ای طراحی شود که از نبود تحریف بااهمیت در صورت‌های مالی "اطمینان معقولی" به دست آید. اگرچه حسابداری عاملی بازدارنده محسوب می‌شود، اما مسئولیت پیشگیری از تقلب و اشتباه به عهده حسابرس نیست و نمی‌تواند باشد. حسابداری حتی اگر طبق استانداردهای حسابداری برنامه‌ریزی و اجرا شود، و حتی اگر کلیه اسناد، مورد رسیدگی کامل قرار گیرد با زهم نمی‌توان اطمینان قطعی حاصل کرد که تحریف‌های بااهمیت در صورت‌های مالی، کشف خواهد شد. علت آن محدودیت‌های ذاتی حسابداری است (شهبازی و همکاران، 1391).

1-5 محدودیت‌های ذاتی حسابداری عبارت است از:

1- به کارگیری قضاوت
 2- استفاده از رسیدگی نمونه‌ای
 3- محدودیت ذاتی سیستم کنترل داخلی
 4- و این واقعیت که بیشتر شواهد در دسترس حسابرس ماهیت متقاعدکننده دارند نه قطعی، محدودیت ذاتی حسابرسی هستند.
 حسابرس بایستی حسابرسی را با " تردید حرفه‌ای" برنامه نامه ریزی و اجرا کند. نگرش تردی حرفه‌ای به معنای آن است که حسابرس با ذهن پرسشگر، ارزیابی نقادانه‌ای از اعتبار شواهد حسابرسی کسب‌شده به عمل آورد و نسبت به شواهدی که اعتمادپذیری اسناد و مدارک و پاسخ پرس‌وجوها و دیگر اطلاعات دریافتی از مدیریت را مورد تردید قرار می‌دهد، هشیار باشد. در گزارش حسابرسی تصریح می‌شود که مسئولیت حسابرس، اظهارنظر نسبت به صورت‌های مالی بر اساس حسابرسی‌های انجام‌شده طبق استانداردهای حسابرسی است و بدین وسیله مسئولیت حسابرس از مسئولیت هیأت مدیره در قبال صورت‌های مالی متمایز می‌شود.

6- **اظهارنظر**: گزارش حسابرس باید شامل بندی با عنوان " اظهارنظر" باشد. که شامل موارد زیر می‌باشد.

1- گزارش تعدیل نشده (مقبول)

2- گزارش تعدیل‌شده (گزارش غیر مقبول)

• گزارش مشروط

• گزارش عدم اظهارنظر

• گزارش مردود

6-1 **گزارش تعدیل نشده (مقبول)**: نظر مقبول در مواردی که حسابرس به این نتیجه برسد که صورت‌های مالی، از تمام جنبه‌های بااهمیت طبق استانداردهای حسابداری به نحو مطلوب ارائه‌شده است اظهارنظر می‌شود. گزارش‌هایی که صرفاً دارای بندهایی هستند که پس از بند اظهارنظر ذکر می‌گردند (بندهای " تأکید بر مطلب خاص" و " سایر بندهای توضیحی" از نوع گزارش‌های تعدیل نشده (مقبول) می‌باشند.

6-2 **1 نظر مشروط**: حسابرس باید زمانی نظر مشروط ارائه کند که:

الف- با کسب شواهد حسابرسی کافی و مناسب، به این نتیجه برسد که تحریف‌ها (ناشی از تقلب و اشتباه) به تنهایی یا در مجموع نسبت به صورت‌های مالی بااهمیت است ولی فراگیر (اساسی) نیست، یا

ب- قادر به کسب شواهد حسابرسی کافی و مناسب برای اظهارنظر نباشد ولی به این نتیجه برسد که آثار احتمالی تحریف‌های کشف نشده بر صورت‌های مالی می‌تواند بااهمیت باشد ولی فراگیر (اساسی) نیست.

6-2 **2 عدم اظهارنظر**: در صورتی که حسابرس قادر به کسب شواهد کافی و مناسب برای اظهارنظر نباشد و به این نتیجه برسد که آثار احتمالی تحریف‌های کشف نشده بر صورت‌های مالی می‌تواند فراگیر (اساسی) باشد عدم اظهارنظر ارائه می‌کند.

6-2 **3 نظر مردود**: چنانچه حسابرس با کسب شواهد حسابرسی کافی و مناسب، به این نتیجه برسد که تحریف‌ها، به تنهایی یا در مجموع نسبت به صورت‌های مالی، بااهمیت و فراگیر (اساسی) است نظر مردود ارائه کند.

7- **خطر (ریسک) حسابرسی**: خطر حسابرسی یعنی این که حسابرس نسبت به صورت‌های مالی حاوی تحریف با اهمیت، نظر نامناسبی ارائه کند. خطر حسابرسی هم در مرحله برنامه ریزی و هم در مرحله اجرای عملیات مورد توجه حسابرسان می‌باشد. خطر حسابرسی به دو شکل ممکن است برای حسابرس اتفاق بیفتد (مهرانی و همکاران، 1391):

1- خطر رد نادرست (خطر آلفا): در مواردی اتفاق می‌افتد که صورت‌های مالی از تمام جنبه‌های با اهمیت مطابق با استانداردهای حسابداری باشد اما حسابرس گزارش غیر مقبول صادر نماید (این خطر کارایی حسابرسی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

2- خطر پذیرش نادرست (خطر بتا): در مواردی اتفاق می‌افتد که صورت‌های مالی از جنبه‌های با اهمیت مطابق با استانداردهای حسابداری تهیه نگردیده است اما حسابرس گزارش مقبول صادر می‌نماید این خطر، اثر بخشی حسابرسی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. خطر بتا نسبت به خطر آلفا از اهمیت بیشتری برخوردار است. لازم به ذکر هست رابطه بین کارایی و اثربخشی حسابرسی رابطه معکوس برقرار است.

خطر حسابرسی (AR)¹ که به آن خطر قابل پذیرش حسابرسی (AAR)² نیز اطلاق می‌گردد به اجزای زیر ذیل تقسیم می‌شود:

1- خطر تحریف با اهمیت که خود شامل دو خطر زیر است:

1-1. خطر ذاتی

2-1. خطر کنترل

¹ . Audit Risk

² . Acceptable Audit Risk

"خطر تحریف با اهمیت" یعنی خطر وجود تحریف با اهمیت در صورت‌های مالی، پیش از انجام حسابرسی.

2- خطر عدم کشف که خود شامل دو خطر زیر است:

1-2. خطر بررسی تحلیلی

2-2. خطر عدم کشف ناشی از آزمون جزییات مانده حساب‌ها و گروه معاملات

"خطر ذاتی" (IR)³: یعنی آسیب پذیری یک ادعا در مقابل تحریفی که تنهایی یا در مجموع با تحریف‌های دیگر با اهمیت باشد؛ با این فرض که هیچ گونه کنترل داخلی برای آن وجود ندارد.

"خطر کنترل" (CR)⁴ یعنی خطر رخ دادن تحریفی در یک ادعا که بتواند به تنهایی یا در مجموع با تحریف‌های دیگر، با اهمیت باشد، اما کنترل‌های داخلی واحد مورد رسیدگی قادر به پیشگیری یا کشف و اصلاح به موقع آن نباشد. به دلیل محدودیت‌های ذاتی کنترل‌های داخلی، خطر کنترل همیشه تا حدودی وجود خواهد داشت و در بهترین حالت ممکن میزان خطر کنترل برابر 30 درصد برآورد می‌گردد.

خطرهای ذاتی و خطر کنترل، خطرهای مربوط به واحد مورد رسیدگی است و صرف نظر از حسابرسی شدن یا نشدن صورت‌های مالی وجود دارد. "خطر عدم کشف" (DR)⁵ یعنی خطر این که حسابرس تحریف موجود در یک ادعا را که بتواند به تنهایی یا در مجموع با تحریف‌های دیگر با اهمیت باشد، کشف نکند. خطر عدم کشف تابعی از اثربخشی روش‌های حسابرسی و نحوه کاربرد آن‌ها توسط حسابرس است. با توجه به این که حسابرس معمولاً همه معاملات یک گروه، مانده حساب‌ها یا موارد افشا را رسیدگی نمی‌کند و همچنین به دلیل وجود عوامل دیگر، خطر عدم کشف نمی‌تواند تا حد صفر کاهش یابد. خطر عدم کشف می‌تواند به دلیل یکی از این عوامل زیر باشد.

1- احتمال انتخاب یک روش حسابرسی نامناسب توسط حسابرس

2- کاربرد نادرست یک روش حسابرسی

3- تفسیر نادرست نتایج حسابرسی

خطر عدم کشف ناشی از بررسی‌های تحلیلی (APR)⁶، خطر آن که روش‌های تحلیلی و سایر آزمون‌های محتوای مربوط نتواند تحریف‌های با اهمیتی را کشف کند که سیستم کنترل داخلی نیز آن را کشف نکرده باشد.

خطر عدم کشف ناشی از آزمون جزییات مانده حساب‌ها یا گروه‌های عمده معاملات (TDDR)⁷، خطرپذیرش نادرست نتایج آزمون‌های محتوای جزییات با فرض رخ دادن تحریف با اهمیت در یک گزاره و کشف نشدن آن توسط سیستم کنترل داخلی یا روش‌های تحلیلی و یا سایر آزمون‌های محتوای مربوط.

جدول 1- انواع گزارشات تعدیل شده بر حسب نوع گزارش

ماهیت موضوع	با اهمیت ولی غیرفراگیر	با اهمیت و فراگیر (اساسی)
عدم توافق با مدیریت	مشروط	مردود
محدودیت در رسیدگی	مشروط	عدم اظهار نظر
ابهام	مقبول با تاکید بر مطلب خاص	عدم اظهار نظر

خطر قابل پذیرش رابطه‌ای معکوس با سطح اطمینان دارد، یعنی هنگامی که حسابرس، خطر قابل پذیرش حسابرسی را کاهش می‌دهد، این به معنای تمایل حسابرس به تأمین سطح اطمینان بیشتر نسبت به بهبود تحریف با اهمیت در صورت‌های مالی می‌باشد. به بیان دیگر خطر قابل پذیرش حسابرسی و سطح اطمینان، مکمل یکدیگر هستند. یعنی خطر قابل پذیرش حسابرسی به میزان 5 درصد به این معناست که سطح اطمینان حسابرسی 95 درصد می‌باشد. خطر عدم کشف مقدار شواهد مورد نیاز را برای انجام آزمون‌های محتوا (رسیدگی حسابرس) را تعیین می‌کند. خطر عدم کشف دارای رابطه معکوس با مقدار این شواهد است. یعنی کاهش خطر عدم کشف به معنای آن است که حسابرس حاضر به پذیرش خطر عدم کشف کمتری می‌باشد و بنابراین به قصد کمتر بودن موارد کشف نشده حسابرس باید شواهد بیشتری را جمع آوری و آزمون‌های محتوا را گسترده انجام دهد. خطر ذاتی و خطر کنترل نسبت به هم و نسبت به میزان شواهد حسابرسی و حجم رسیدگی‌ها (انجام آزمون‌های محتوا) رابطه‌ای مستقیم دارند. خطر عدم کشف نسبت به خطر ذاتی و خطر کنترل و میزان

³. Inherent Risk

⁴. Control Risk

⁵. Detection Risk

⁶. Analytical Procedures Risk

⁷. Test of Details Detection Risk

شواهد مورد رسیدگی‌ها (انجام آزمون‌های محتوا) رابطه‌ای معکوس دارند. خطر قابل پذیرش حسابرسی رابطه‌ای مستقیم با خطر عدم کشف و در نتیجه رابطه معکوس با میزان شواهد حسابرسی دارد. (نوروش و همکاران، 1391)

جدول 2- روابط بین اجزای خطر حسابرسی

میزان شواهد حسابرسی و حجم رسیدگی	خطر ذاتی	خطر کنترل	خطر عدم کشف	میزان شواهد حسابرسی و حجم رسیدگی
خطر ذاتی	_____	مستقیم	عکس	مستقیم
خطر کنترل	مستقیم	_____	عکس	مستقیم
خطر عدم کشف	عکس	عکس	_____	عکس
میزان شواهد حسابرسی و حجم رسیدگی	مستقیم	مستقیم	عکس	_____

8

8- ارزیابی تحریف و اثر آن بر گزارش حسابر

حسابرس هنگامی که اطمینان می‌یابد صورت‌های مالی در اثر تقلب یا اشتباه به گونه‌ای با اهمیت تحریف شده است یا در مواردی که قادر به نتیجه‌گیری در این خصوص نمی‌باشد، باید اثر آن را بر حسابرسی، مورد توجه قرار دهد. حسابرسی هنگامی که تحریف ناشی از تقلب، موارد مشکوک به تقلب یا اشتباه را شناسایی می‌کند باید مسئولیت خود را نسبت به آگاه کردن مدیران اجرایی (شامل مدیرعامل)، هیئت مدیره و مجمع عمومی و در برخی شرایط، مقامات ذی‌صلاح قانونی و اجرایی، حسب مورد به صورت کتبی یا شفاهی مورد توجه قرار دهد. اطلاع رسانی به موقع تحریف ناشی از تقلب موارد مشکوک به تقلب یا اشتباه به سطح مناسبی از مدیران اجرایی به این دلیل اهمیت دارد که آنان را قادر به انجام اقدام لازم می‌کند. تعیین سطح مناسب مدیران اجرایی، همچنین چگونگی اطلاع رسانی مستلزم "قضاوت حرفه‌ای" است و تحت تأثیر عواملی مانند ماهیت، اهمیت و تعداد دفعات وقوع تحریف یا موارد مشکوک به تقلب قرار دارد. معمولاً سطح مناسب مدیران اجرایی حداقل یک رده بالاتر از افرادی است که ظاهراً در موارد تحریف یا مشکوک به تقلب دست داشته‌اند.

9- مطلع کردن مدیران اجرایی، هیأت مدیره و مجمع عمومی از تحریف‌های ناشی از تقلب

چنانچه حسابر با هر یک از موارد زیر برخورد کند باید آن را به موقع به سطح مناسبی از مدیران اجرایی، اطلاع و ضرورت گزارش آن به هیأت مدیره و مجمع عمومی را مورد توجه قرار دهد:

1. شناسایی تقلب حتی در شرایطی که به تحریف با اهمیت در صورت‌های مالی منجر نشده باشد.

2. کسب شواهدی که بیانگر امکان وجود تقلب است (حتی اگر اثر بالقوه آن بر صورت‌های مالی با اهمیت نباشد).

10- نمونه‌هایی از شرایط نشان دهنده احتمال وجود تحریف (تقلب یا اشتباه)

حسابرس ممکن است با شرایطی مواجه شود که، به تنهایی یا در مجموع، حاکی از احتمال وجود تحریف با اهمیت ناشی از تقلب یا اشتباه در صورت‌های مالی باشد. شرایط زیر به عنوان نمونه‌ای از شرایط نشان دهنده احتمال وجود تحریف (تقلب یا اشتباه) نمی‌تواند کلیه موارد را در بر بگیرد.

- تحمیل مهلت زمانی غیر واقع بینانه توسط مدیریت برای تکمیل حسابرسی
- بی میلی مدیریت نسبت به گزارشگری صادقانه به اشخاص ثالث ذی ربط، مانند مراجع نظارتی و بانکها
- تحمیل محدودیت در دامنه کار حسابرسی توسط مدیریت
- شناسایی موضوعاتی که پیش‌تر توسط مدیریت افشا نشده است
- اقلام عمده‌ای از حساب‌ها که حسابرسی آن مشکل است
- پافشاری غیرمنطقی در به‌کارگیری استانداردهای حسابداری
- شواهد متضاد یا ناکافی ارائه شده توسط مدیران یا کارکنان
- ارائه اطلاعات با اکراه یا تأخیر غیرمنطقی
- سوابق حسابداری کاملاً ناقص یا ناکافی
- معاملات بدون شواهد کافی معتبر
- معاملات غیرعادی از لحاظ ماهیت، پیچیدگی، به ویژه اگر در اواخر سال مالی روی داده است.
- معاملاتی که طبق مجوز کلی یا خاص مدیران ثبت نشده است.
- کنترل ناکافی بر پردازش رایانه‌ای (برای مثال: اشتباهات یا تأخیرهای زیاد در پردازشگری)

- تفاوت‌های عمده بین نتایج واقعی و نتایج مورد انتظار یا مشخص شدن مغایرت عمده بر مبنای تأییدیه‌های دریافتی
- شواهد نشان دهنده ریخت و پاش بیش از حد در سطح زندگی مدیران یا کارکنان
- حساب‌های معلق سنواتی
- مانده حساب‌ها و اسناد دریافتنی که مدت زیادی از سررسید آن گذشته است.

11- ارزیابی حسابرسان از عدم رعایت قوانین و مقررات و فساد مالی

اصطلاح "عدم رعایت" قوانین و مقررات، یعنی انجام دادن یا ندان کاری به سهو یا عمد توسط واحد مورد رسیدگی که خلاف قوانین و مقررات جاری است. عدم رعایت، خلاف‌های شخصی مدیران یا کارکنان (غیر مرتبط با فعالیت‌های تجاری واحد مورد رسیدگی) را در بر نمی‌گیرد. تشخیص این که یک عمل به خصوص از مصادیق عدم رعایت است یا احتمال می‌رود از مصادیق آن باشد، مسأله‌ای است که گاه به نظر کارشناس حقوقی واجد شرایط نیاز دارد، اما تشخیص نهایی آن، با مراجع ذیصلاح قانونی است. عدم رعایت می‌تواند به پرداخت جریمه نقدی، تعزیر و نظایر آن منجر شود. هرچه ارتباط موارد عدم رعایت با رویدادها و معاملات منعکس در صورت‌های مالی کمتر باشد، احتمال آگاه شدن حسابرسان از وجود آن‌ها یا تشخیص احتمال عدم رعایت نیز کمتر می‌شود. حسابرسان، مسئولیت پیشگیری از عدم رعایت را ندارند و نمی‌توانند داشته، اما اجرای حسابرسانی سالانه می‌تواند نقش عامل بازدارنده را جلوگیری از فساد مالی ایفا کند. البته این نکته قابل ذکر است که، شواهد کسب شده به وسیله حسابرسان (ماهیت متقاعد کننده دارد نه قطعی).

12- روش‌های برآورد خطر

حسابرسان برای کسب شناخت از واحد مورد رسیدگی و محیط آن، کنترل‌های داخلی، باید روش‌های برآورد خطر زیر را اجرا کند:

- 1- پرس و جو از مدیریت و سایر کارکنان واحد مورد رسیدگی
- 2- روش‌های تحلیلی
- 3- مشاهده و واریسی

سایر منابع کسب اطلاعات درباره ساختار کنترل‌های داخلی عبارت اند از:

- مرور و بررسی کاربرگ‌های سنواتی گذشته
- بازدید از کارخانه
- بررسی آیین نامه‌ها و دستورالعمل‌های اجرایی صاحب کار
- گزارش، کاربرگ‌ها و برنامه‌های حسابرسانی حسابرسان داخلی

حسابرسانی حتی اگر طبق استانداردهای حسابرسانی برنامه ریزی و اجرا شود، با زهم نمی‌توان اطمینان قطعی حاصل کرد تحریف‌های با اهمیت در صورت‌های مالی کشف خواهد شد. علت آن محدودیت‌های ذاتی حسابرسانی هست، به همین دلیل حسابرسان می‌توانند تنها از کشف تحریف‌های با اهمیت در صورت‌های مالی، اطمینان معقولی بدست آورد. بنابراین اهمیت و ارزیابی اثر تحریفات به این معناست که: هرگونه مغایرت بین مبلغ، نحوه طبقه بندی، ارائه، افشای یک قلم گزارش شده در صورت‌های مالی و مبلغ، نحوه طبقه بندی، ارائه یا افشای آن قلم طبق الزامات استانداردهای حسابداری. تحریف‌ها ممکن است ناشی از تقلب یا اشتباه باشند که فساد مالی هم می‌تواند جزء تحریف‌هایی از نوع تقلب باشد. فساد مالی جزء تحریف‌های ناشی از تقلب می‌باشد.

نتیجه گیری

در این مقاله به حرفه‌ی حسابرسانی و مسئولیت حسابرسان در مواجهه با خطرهایی که حرفه او را تهدید می‌کند مورد مطالعه قرار گرفته. حسابرسان قبل از شروع کار حسابرسانی به امنیت واحد مورد رسیدگی توجه می‌کند. حسابرسان قبل از شروع کار حسابرسانی به واحدهای اقتصادی و تجاری که می‌خواهد حسابرسانی آن‌ها را بر عهده بگیرد شناخت کافی و کامل داشته باشد، گاهی وقت‌ها واحد اقتصادی و تجاری هستند که در آستانه ورشکستگی هستند ولی می‌خواهند با سند سازی به تحریف‌ها و تقلب و فساد مالی واحد تجاری، اقتصادی خود از زیر بار این جرم شانه خالی کنند و حسابرسان یا حسابدار را مسئول این تحریف‌ها نشان دهند. با اینکه حسابرسان مسئول اصلی تهیه صورت‌های مالی نمی‌باشد ولی نگران خطراتی هست که می‌تواند بر گزارش وی لطمه وارد کند. در تمام واحدهای تجاری احتمال وجود اشتباه هست همان‌طور که اشتباه غیر عمدی و سهوی می‌باشد بنابراین قابل توجه می‌باشد و قابلیت پیش بینی هم دارد. ولی اگر تقلبی در صورت‌های مالی واحد تجاری رخ دهد نشانه عمدی بودن آن است، به همین دلیل تقلب را می‌توان به فساد مالی یک واحد تجاری نسبت داد. اگر در یک واحد تجاری تقلب صورت بگیرد مسئول اصلی این مشکل با مدیریت واحد مورد رسیدگی هست و در این راستا حسابرسان باید مواظب خطراتی باشند که مدیران اجرایی واحد تجاری خود مرتکب شده ولی با ترفندهایی و با استفاده از سند سازی این جرم را به گردن دیگران می‌اندازند و کشف این‌گونه تحریف‌ها هم برای حسابرسان سخت هست، بنابراین حسابرسان باید مواظب باشند در فساد مالی یک واحد تجاری از الزامات حرفه‌ای خود نهایت استفاده را کرده باشد. حسابرسان به خاطر اینکه گزارش حسابرسانی صورت‌های مالی واحد مورد رسیدگی را امضاء می‌کند بنابراین معمولاً مسئولیت با صاحب

امضاء می‌باشد. حسابرس باید به صداقت و ایمان مدیر واحد مورد رسیدگی توجه کند. فساد مالی یعنی اینکه صورت‌های مالی طبق استانداردهای حسابداری تهیه نشده باشد و حاوی تحریف‌های با اهمیت و اساسی از جمله تقلب باشد. بنابراین در این مقاله سعی شده از استانداردهای حسابداری استفاده شود. یک حسابرس حرفه‌ای برای اینکه به مسئولیت خود به طور کامل عمل کرده باشد باید از تمام ماده‌ها و تبصره‌های استانداردهای حسابداری آگاهی کامل داشته باشد و از قوانین و مقررات حرفه حسابداری استفاده کند تا با مشکل مواجه نشود.

سپاسگزاری

خداوند بزرگ را سپاس می‌گذارم که هر لحظه به فکر ما بندگان است امید است بندگان شایسته‌ای برای خداوند متعال باشیم. بر خودم لازم می‌دانم از عزیزانی که همیشه در کنارم بودند و مرا در تحصیل علم یاری کردند سپاسگزاری کنم و از پدر و مادرم و خواهرانم و دوستانم و استاد محترم خانم مهوش صادقی که در نوشتن مقاله یاری‌ام کردند و اساتید محترم دانشگاه و استاد مؤذنی.

منابع

کمیته تدوین استانداردهای حسابداری، 1391، اصول و ضوابط حسابداری و حسابداری استانداردهای حسابداری
نوروش، ا، مهرانی، س، کرمی، غ و شهبازی، م. 1391، مروری جامع بر حسابداری بر اساس استانداردهای حسابداری ایران، نگاه دانش.
کمیته تدوین استانداردهای حسابداری، 1388، اصول و ضوابط حسابداری و حسابداری "آیین رفتار حرفه‌ای" سازمان حسابداری
Arens, A, A., R, J, E 2005, Mark, Beasley, "Auditing and Services, An Integerate Approach" 13TH edition Person prentice Hall.

Archive of SID